

penè vacua regio, destinata est. Cùm enim Ægypti solum nullo imbri irrigetur (vide Herodot. lib. 2, Diodor. l. 2, Ptolem. Strab. etc.) atque exundantis Nili aqua, ne superiorem regionem fecundent, aggere montium et soli altitudine prohibeantur, arcescere illam, et squalere necesse est. Quin et anguibus venenatisque belluis totam teneri, S. Hieronymus in Ezech. 50 censuit. Profectò horrentia illa et deserta loca in oblivione et horrore semper mansissent, nisi sanctissimorum eremicorum frequentia celebrarentur; quorum religione et virtute factum est, ut quæ regio olim horrori habebatur, deinde tanquam delicarum paradisi et terra selecta, ubi insignium virtutum exempla virescerent, susciperetur. Quare dæmon ab universo, quâ latè patet, orbe crucis virtute exclusus, cùm ad extrema ea loca confugiens tutum sese cederet, inde etiam virtute et austeritate veterum eremicorum secedere coactus est. In hanc arenam descendentes, Aitonius, Pacomius, Macarius, Paphnutius, ceterique plures, sæpius cum dæmone congressi, de hoste, quamquam furente, feroci, traditque sibi loci strenuo defensore, insignes frequentesque victorias retulerunt.

Quandiu victus Asmodeus in Ægypto fuerit, Scriptura quidem non docet; suspicandi tamen locus est, omni vite Tobiae et Sarae tempore exulem mansisse, cum capite ejus libri 6, v. 8, legamus, dæmonem semel eâ arte, quæ ibi narratur, expulsum, nunquam ad illos reverti potuisse: Ita ut ultra non accedat ad eos. Utrum verò eo tempore elapso denegata prius facultas nocendi iterum dæmoni concessa sit, altum est providentiæ arcana, ejus consilium scrutari nemini licet. Animadvertere juvat, Jesum Christum Math. 12, 43, innere vulgatum fuisse Judæorum persuasionem, dæmonem ex hominibus, quos obsidet, pulsum, in loca fugere squalentia et deserta, donec aptum nactus rei tempus,

pristinum hominis contubernium repetat. Ita pulsus è Saule dæmon per intervalla redibat. Septuaginta locum Isaïæ 13, 21, reddentes aiunt Babylone in solitudinem ab hostibus redactâ, habituras ibi domicilium sirenes et centauros, choreasque ibidem dæmones esse ducturos.

Mira quædam narrantur (vide Voyage du Levant de Paul Lucas, t. 1 cap. 9 et 14) de angue, in specu superioris Ægypti versante, quæ sanè naturæ vires superare facilè quilibet suspicetur. Latet hic in antro montis è regione urbis Saatae, centum circiter leucis ultra Cairum, ad ripam occidentalem Nili. Nemini nocet, sed cuivis se palpanum, quin et occidendum atque in frusta secandum præbet: quibus frustis in dissitas plurium dierum itinere regiones translatis, tamen occisus reviviscit, atque in charo sibi specu à quærentibus invenitur. Animi sensu præditum crederes; obvis enim quibusdam procurrit, longisque spiris complectitur; aliorum conspectum evitat, ac statim fugit. Tandem si vera sunt, quæ de hoc angue narrantur, prodigiosum aliquid in illo agnoscere cogimur. Sunt qui ipsam Asmodeam in superiori Ægypto religatam esse arbitrentur. Sed optandum est, ut certum tempus indicetur, ex quo in eâ regione anguis apparuit, de quo altum est apud veteres silentium. An fabella est, decipiendis credulis, fallendoque otiosorum temporum procusa? Docent Rabbinii Salomonem è solio suo pulsum, agente Asmodeo dæmone; vicissim tamen reversum Salomonem in suam ditionem abegisse Asmodeam, quin et catenis vincitum coegisse ut artem doceret lapidum sine strepitu explodendorum. Bartolocci Bibliot. Rabbiniè tom. 1, pag. 490, 491. Dæmonem Sachra Olmarid appellatum catenis vincitum à Salomone, et monti Bared alligatum, recepta apud Arabes Mahometanos opinio tenet, ait Golius in suis annotationibus in Abulfaragium. (CALMET.)

VARIÆ QUÆSTIUNCULÆ

QUÆ IN LIBRO TOBIÆ PASSIM OCCURRUNT.

QUÆSTIUNCULA PRIMA.

AN JOB SIT JOBAB, DE QUO GENESIS CAP. 36, VERS. 35, ET 1 PARALIP. CAP. 1.

(Tobia cap. 2, vers. 12, 13.)

An Job sit Jobab, tres sunt opiniones. Prima Rabbi Salomonis in Numerorum caput 14, non esse, sed ipsum Job Chananeum fuisse, qui, promissionis terram ingredientibus Israelitarum exploratoribus, è vitâ excesserit. Altera similiter Jobabum eum negat. Sed aliam ob causam, quòd ex Abrahami fratre Nachor propagatus sit, non autem ex Esaù, è quo satus Jobab, Genesis 36. Nachoris enim primogenitus fuit Huz, Genesis 22, vers. 21, et *tir erat in terrâ Huz, nomine Job*, ut ipsius libri cænit proœmium. Atque hanc opinionem tradidit Scholastica Historia, et ante ipsam olim Philippus presbyter Commentariis in Job, Divus Hieronymus Traditionibus in Genesis, et Commentariis ille in Job cap. 1 et 32, qui in ipsius tomis est. Tertia eundem Job et Jobab affirmat, et, ut mihi quidem videtur, non paulò credibilis. Primò quia 70 Interpretes, post Hebraicum libri Job finem, addiderunt: *Ἰπρωτῆρα δὲ αὐτῶν ὄνομα Ἰὸβᾶβ*. Et: *ἦν δὲ αὐτῶν πατὴρ μὲν Ζαφὸς ἐκ τῶν Ἠσάυ υἱῶν, πατὴρ δὲ Βουζῆβας, ὅστις ἦναι αὐτῶν πατρὸν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ*. Rursumque: *Μετά τὸν Βαλακ ὁ καθήμενος Ἰὸβ*. Quod meridianum hinc jubar clarius? Hi verò Septuaginta, si nihil aliud, certè tamen vetustissimi sunt, et Israelitarum rerum callentissimi. Et licet nudam tantum vel historicorum, vel paraphratarum auctoritatem haberent, quantum tamen hoc eorum testimonium? Suffragatur præterea posterior Græcus interpres Theodosio, et plurimi gravissimique scriptores, Divus Chrysostomus in Catena in Job; S. Epiphanius l. 1; Severus Sulpitius in Historia; Eusebius in Chronicis; Ambrosianus Commentarius in Romanam; D. Augustinus lib. 18 Civit. cap. 47, apud aliquem in Genes. quæst. 121, pro, *Jobab, cui successit in regno Balac, correptè legendum, qui successit*: Origenes in Job; Glycas in Annalibus; Codrenus in Historia; Abulensis in proœmio Bibl. cap. 7, in Genes. 22 et 36, Exodi 2, quæst. 8. Tanquam

apud veteres contrita et declamata fuit hæc sententia, ut eam etiam apud Eusebium l. 9 Præparationis, asseverant Aristes et Polyhistor antea citatus Alexander. Tertio, Jobi hoc regnum vel hinc stabilitur, quòd et neque illa, quæ objecta est, terra Hus, neque aliud quidquam adversetur. Licet enim fuerit Nachoris filius Hus, ab alio tamen potuit Jobi terra nomen accipere. Fuit enim et in Esaù stirpe quidam Hus Genes. 36, vers. 27, 1 Paralip. 1, vers. 42, rursusque alius vers. 47, licet in Græcis horum nomen, uti et priorum sapè aliorum, non una scripto *ὄ, ὄ, ὄ*. Hanc sanè Jobi terram, in Idumææ partibus fuisse, iidem testantur 70, et, loco citato, Aristes. Jobi etiam sepulchrum non in Mesopotamiâ, sed in Palestiniâ Idumææque finibus adhuc hodè visitur, inquit loco citato Abulensis. Alia verò, quæ adversari quis putaret, huc potius regno patrocinantur.

QUÆSTIUNCULA II.

QUÆ JOBI REGNUM OPPUGNENT, NEQUE TAMEN EXPUGNENT?

Si rex fuit Job, cur ejus nullam in Scripturâ usquam regnum, sceptrum, nomen est? Quomodò tam repenti ad tantam inopiam et pauperatē detruditur, ut in sterquilino se deat, et quidem, ut Græci habent, extra urbem et sub dio? Non ipse urbis illius erat dominus? nullos in eâ propinquos, amicos, subditos, servos habebat? Nullius omninò tecto recipi, nullius misericordiâ et benignitate juvari potuit? Vix in ullo etiam Dionysio et impertinissimo tyranno tantam ullibi opis auxilique humani solitudinem legimus. Movet enim plurimum homines repentina eorum, qui regiam paulò ante majestatem obtinebant, calamitas. Vix tam durus quisquam, qui eorum misericordiam non capiat. Quântò minis ita subito tam ab omnibus deserti Job potuisset, qui summâ semper in omnes benevolentia beneficiâque fuisse? *Oculus, ait, cap. 29, fui cæcus, et pes claudus. Pater eram pauperum, et causam quam nesciebam, diligentissimè investigabam, et alia ibidem plura. Quid reges amici non potuerant amici regis nunc affi-*

cti et inopis egestatem opibus divitiisque suis sustentare? Non argenti aurique tantum, quantum statui retinendo satis videretur donare vel saltem mutuum dare? Neque enim ad eum ita venerunt, ut de ipsis ærumna nihil inaudissent; sed omnia cum intellexissent, et de compacto unâ venissent, ut sibi vitium, sic et amico solatium aliquod, suis è thesauris, afferre non valuerunt? Ad hæc, si rex fuisset, cum postea pristinam ad affluentiam splendoremque postliminò rediit, imò multiplicata recepit omnia, filiorum suorum aliquem regie dignitatis heredem reliquisset. At Genes. 36, qui Jobab in regno successit, Husam fuit, ejusmodi Jobi filium nullum legimus. Et ipsum Jobi nomen totam hanc larvam regiam Jobo detrahit. Etsi enim in Latino et Græco quedam cum Jobab similitudo apparet, in Hebræo tamen et Chaldæo major multo dissimilitudo est. Neque enim syllaba illa posterior tantummodò abest, sed in ipsâ etiam fronte habet Hebræa et Chaldæa vox litteram aleph, cujus in Jobab nullum prorsus vestigium. Postremò ipse Job cum pristinâ suarum fortunarum, clientelarum, honores, cap. 29, vers. ultimo, exaggerat, non se regem vocat, sed regi similem fuisse ait, qui in satellitio suo medius habitat. Non nisi ergo commentitius et velut in comicorum scenâ personatus rex videtur. Sed quæ adeò fortia videntur; postunt tela ista excuti. Nam primò etsi nomen vel sceptrum regium in Jobi libro ei nunquam datur, regia tamen ei res, et abundantia cap. 1, et cap. 29, tribuitur, prout etiam postea rursùm dicitur. Quæ verò adjunguntur de tantâ, tam subitâ calamitate, de sterquilinò, de subdiali commoratione, de subditis et amicis, omnia hæc admirabilem quidem viri tantæ ærumnam et patientiam demonstrant, sed regem haud fuisse non efficiunt. Alioquin non regem tantummodò, sed nec splendendum antea, divitem, honoratum et gratiosum fuisse probaret. Si verò animum adverterimus, omnem istam inopiam et egestatem, quam etiam conjunctissimi et misericordissimi deseruerint, truculento à demone invectam conflantemque intelligemus. Quemadmodum enim is ejus armenta diripuit, servitia occidit, greges inflammavit, domos funditus everdit, ipsamque tandem ejus corpus gravissimè contudit, ulcere scabieque teterimâ inquinavit et exercravit; ita, quæ tantis in malis residua ei adhuc esse poterant, omnia, præter ea quæ animi propria sunt, et in-

vito nemini eripi unquam possunt, bona detrahit, ita ut vel omnino vel magnâ ex parte, famam ei, gloriam, clientelas, amicitias, hominum benevolentias et misericordias omnes adimeret, unque veluti turbine, omnia vitæ humane præsidia et solatia, simul abriperet. Dixit, et quidem verissimè, veterum quidam:

Diem fueris felix, multos numerabis amicos.

Tempora si fuerint nubila, sobus eris.

Quantò magis hæc à propinquis, subditis et servis solitudo nostro huic, in quem, catenis veluti emissa tartarea illa fera, impetu furoreque tanto incurrebatur, evenire potuit! Conjecturis nullis opus est. Ista ipsa omnia ipsemet cap. 6, vers. 15 et 15, sed maximè cap. 19, vers. 7, 15, 15, 16, 17, 19, lamentatur. Et ea in ipso animi magnitudine, rerum humanarum desipientia: cujuslibet asperitatis perferenda studium exstitit, ut neque aliorum, ut ab illibentibus quidquam extunderet, misericordiam magnoperè sollicitudine, prout cap. 7, vers. 22, indicat; neque vel ea, quæ spontè à quibusdam interdum offerebantur, admiserit, ut ideirò à S. Ephrem, sermone de Sacerdotio, magnus *paupertatis amator* nuncupetur. Regni verò ejus hereditatem à filiis aditam non esse, si quis negat, quomodo probatur? Et sanè probabiliter negari potest primò, quia, qui Jobabo successit Husam, à 70 vertitur *Acôp*, cujus valde cum Job significatio convenit. Nam Job et Jobab *dolens* est, Ason *desolatus* et *alienâ culpâ violatus*, Chusam, eorum *silentium* vel *festinatio*. Deinde cap. 46, vers. 14, pro Job, qui in Hebræo, Latino et Chaldæo est, posuerunt 70 seniores *Acôp*, quasi valeant idem ea nomina. Cum ergo filios septem Jobus habuerit (Job. cap. 42, vers. 15), et eorum unus, apud 70 in ejus libri extremo, itemque apud D. Hieronymum in Præfatione, Ennon vocetur, cur non potuit cæterorum alius, patris nomen gerere, eodemque significatu, modò Chusam, modò Job vel Ason appellari? Quid si et ipsemet Ennon iisdem nominibus omnibus insigniretur? Neque enim infrequens, plura in unum aliquem nomina congruere, præsertim si eorum eadem, vel penè eadem notio sit. Accedit quòd in regum istorum indiculo, dum quorundam pater indicatur, quorundam taceatur, eo ipso innui videatur, hos eorum, qui ante ipsos nominati, quibusque in regno ipsi successerunt, esse filios. Regnavit enim in Edom *Ela filius Beor*, pro eo mortuo, *Jobab filius Laræ*; pro eo mortuo, *Chusam de terrâ*

Themavorum; pro eo mortuo, *Adaa filius Badaa*; pro eo mortuo, *Semla de Mafræa*; pro eo mortuo, *Saül de fluviò Rehobeth*; pro eo mortuo, *Balanam filius Achobor*. Cur, obsecro, eujus filius sit Bela, Jobab, Adad et Balanam afferretur, neque verò sit Chusam, Semla et Saül taceretur? No tamen de hisce posterioribus nihil omnino attingeretur, loca, in quibus antea possessiones et domicilia obtinebant, et unde ad regnum evocati sunt, Scriptura recensuit. Atque isto modo paternum regnum adisset Jobi filius. Sed dici et aliud potest, moris tum in Idumæa parte illâ non fuisse, ut hereditario veluti jure paternum à filiis diadema susciperetur. Reges ipsos libero populi aut procerum suffragio deligi, et unde ipsius collibuisse, vocari solitos fuisse. Manifestum id in eodem posito jam indiculo apparet, dum Bela, Chusamo, Saül, non eorum filii, sed alii quidam succedunt. Cæterum, de ipso Job nomine, dux subindicatæ controversiæ. Una est, quomodo Job et Jobab nomen idem cæseri possint, cum monosyllabum illud, hoc dissyllabum sit. Qui modicè tamen Hebræas literas attigerunt, satis norunt, cum alia multa, tum verò sepius illa quæ litteram consonantem secundam duplicant, contrahi, unicuique syllabâ pronuntiarî. Altera est, quomodo ei aleph interdum præligatur? Septuaginta Jobi librum è Syriaco conversum alunt; D. Gregorius I. 20 Moralium c. 24, ex Hebræo et Arabico idiomate; divus verò Hieronymus, Præfatione in Danielem, claris, Job cum Arabicâ linguâ plurimam habere societatem refert. Jam verò tam in Syriacâ quàm Arabicâ linguâ usitatum, ut quàm creberrimè aleph istud præscribatur. Pro monte Sinai, est in Targum Exodi 2 et 53, Asana pro Iom, id est, diè, sepe legitur aimana, et pro Iihar, id est, honore, aikara; Postelli suâ in Arabicâ Grammaticâ monitum est, *ab Arabicis nominibus raro aleph abesse*. Ad postremum tandem, eorum, quæ Jobi regnum tremefaciebant, respondeo, particulas, *sicut* et *quasi*, non similitudinem semper, sed ipsam interdum veritatem importare. Tradunt siquidem Hebræi esse *capit quoddam amithith*, id est, *capit veritatis*; quemadmodum Joannis 1: *Vitimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre*. Unde et noster interpres cum Job 29, v. 25, vertisset: *Cum sederem quasi rex circumstante exercitu*; alteram; quæ in Hebræo est, similitudinis particulam simpliciter vertit: *Eram tamen mentium consolator*. An rex non erat, quo-

ut eodem loco dicitur, *loquente, principes cœsabant loqui, et dignum superponebant ori suo, vocem suam collabant duces, et lingua eorum gutturi suo adharebat*. Et c. 19, v. 9, ejus etiam verba sunt: *Dens superavit me gloriam meâ, et abstulit coronam de capite meo*. Neque enim prudentiam et sapientiam, quæ Prov. 4, Ecclesiastici 8, similia per tropum ornamenta, prætere dicitur, ei abstulerat Dens. Jobum ergo regem, qualem sæpe tempora et loca illa ferebant, qui, cum 70 illis senioribus, arbitrari deinceps veretur? ut videlicet non inflam tantum aut mediocris fortunæ homines, sed etiam quos purpuræ et sceptra ornant, propositum, in adversis, quod semper intueatur, exemplum habeant.

QUÆSTIUNCULÆ III.

JOBO REGES ISTI NON INSULTAVANT?

Apud Euripidem Andromache: *Calamitatus, ait, hominum infelicitatum, nunquam insultant, metuens ne quid etiam ipsa patiat*. Insuper siquidem est non parva, cadentibus, tanquam si raere ipse non purpuræ, insultare. At reges istos, sapientes antea diximus. Quomodo amicorum regem et ærumnosum lussissent? Deinde venerunt illi, quemadmodum c. 2, v. 11, explicatur, ut Jobum ipsum visiterent et consolarentur, tantumque ex ipsius malis mœrorem ceperunt, ut exclamarent, complorarent, vestes discederint, septem cum eo diebus in terrâ conserderint, et verbum eloqui auri non fuerint. Vidchant enim dolorem esse vehementem. Constat verò, miseris ac merentibus solatium esse non parvum, si eorum alii misereantur, cum liisque luceant, uti verissima Menandri apud Stobæum, sermone 112, sententia est. Quenam igitur ab hisce regibus, insultatio? Textus tamen, cui refragari nefas, verba sunt vers. 15: *Beato Job insultabant reges*. Initio videlicet, boni illi amici cum dolente dolerunt, et ad eum consolandum sapienter venerunt, multaque sapientibus digna postmodum dixerunt, plurima tamen suis in sermocinationibus peccarunt, et afflictos integerrimi viri casus inopertunitis exagitarent, omnino contra humanitatis illud apud eundem Stobæum, sermone 111, oraculum: *Ne nimium severus et gravis esto erga infelicitè Agentes, homo cum sis*. *obstantibus*. Neque verò viros tantos, meo è sensu, criminor, sed ipsum eos Jobi volumine accusat. Nam, ut multa, quæ cap. 14, vers. 1, cap. 12,

vers. 2 et 4, c. 15, v. 2, 5, 4 et sequentibus, cap. 21, vers. 2 et sequent., inserta præteream, nonne cap. 7, vers. 25, referuntur de irasione sermonibus veritatis? Vers. 26: Ad increpandum tantum, eloquia concinnsse, et in ventum verba protulisse? super pupillum irrasisse, et amicum subvertere voluisse? Nonne cap. 15, vers. 4, vocantur fabricatores mendacii, et cultores perversorum dogmatum, cap. 16, vers. 9, falsiloqui? Et cap. 19, vers. 2: *Usquequò, ait Job, affligitis animam meam, et atteritis me sermonibus? En decies confunditis me, et non erubescitis opprimentes me. Vos contra me erigimini, et arguitis me in opprobriis meis.* Tandem verò quis contra eos Deo ipso vel testis vel iudex gravior? Eorum certè uni cap. 42, vers. 7, oculibus exclamat: *Iratu est furor meus in te et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti contra me rectam, sicut servus meus Job.* Atque hinc intelligimus primò quidem, quàm non absurdè D. Gregorius l. 2 Moralium cap. 17, et Hieronymianus in Job Commentarius cap. 32, asserant, istos Jobi amicos hæreticorum, qui Ecclesie catholicæ tam arroganter insultare audeant, personam sustinuisse. Deinde quàm satis non sit, bono ad quampiam rem animo aggredi, nisi omnis ipso in progressu offensus semper caveatur. Denim, quàm ab insultatione nobis abstinendum sit, adèd ut his etiam, qui ad veram fidem conversi nondùm sunt, insultari vetet D. Augustinus in psal. 97, quia *insultationis, ait, tuba infructuosum bellum facit.* Quandoquidem verò loci ejus mentio incidit, abs re non fuerit, regiam hanc de Job disputatunculam, sonoro ipsius tubæ clangore, domum veluti prosequi et celebrare. Nam ad illa ejus psalmi verba: *In tubis ductilibus et voce tubæ corneæ:* Quid sibi, ait, voluit tubæ ductilis et tubæ corneæ? Ductiles tubæ æreæ sunt, tundendo et producuntur. Si tundendo, ergo vapulando eritis tubæ ductiles ad laudem Dei productæ. Si eùm tribulamini proficiatis, tribulationis, tunsio, profectus, productio est. Tuba ductilis erat Job, quando repente percussus et tantis damnis et orbitate filiorum, insensibile illà tantæ tribulationis factus tuba ductilis sonuit: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Dominò placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum.* Quomodò sonuit, quàm suavem sonum dedit ista ductilis tuba? Ad hæc tenditur, datus est in potestatem, ut et caro ejus percuteretur. Percussa est, cepit putrescere, scateat veribus. Supposita

« Eva ad seductionem, uxor ejus servata ad ministerium diaboli, non ad solatium mariti, suggerit blasphemias, non obtemperat illi. « Obtinperavit Adam Evæ in paradiso, repellit Adam Evam in stercore. In stercore enim sedebat Job, cum flueret et putrescere ret veribus. Mellor Job putris in stercore, quàm integer ille in paradiso. Sed adhuc ille « Adam non erat. Respondit Evæ præparata: « ad istam supplantationem et tentationem, et ait illi: *Ecce audivimus quomodò tundi-tur tuba ista: Percussit eum diabolus à ca-pite usque ad pedes gravi vulnere, et putrescens veribus sedebat in stercore.* Audivimus quem admodum tunsus est, audiamus quomodò sonet vox tubæ hujus ductilis. Dulcem vocem, si placet, audimus: *Locuta es, inquit, et tanquam una ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus? O sonum fortem! ô sonum dulcem! oh! quem non dormientem excitet sonus iste? Quem non excitet præsumptio in Deo, ut adversus diabolum securus pro-cedat in prelium, non suis viribus obtenturus, sed illius qui probat? » Videri etiam potest de Tempore sermo 105.*

QUÆSTIUNCULA IV.

QUI TOBIAM IRRISERANT, ET QUID IPSE?
(Tob. cap. 2, v. 15, 16, 17, seq.)

Qui Tobiam irriserunt parentes eodem vers. 15, non sunt propriè dicti parentes, cum eum ab illis pupillum relictum supra viderimus; sed sunt propinqui et consanguinei, qui etiam Gallis *parens* appellatur, uti notat Genebrardus in Psal. 37; unde et pro cognatione, *parentela* nomen, quo utitur Ewaldus Cantipratensis l. 2, cap. 50; Julius Capitolinus in Gordianis; et *parentalia*, quæ non pressè tantum dictis parentibus, sed propinquis etiam omnibus fiebant, idem indicant; ideoque additur, et *cognati*, pro, id est, cognati. Nam istud, et, exeticon à grammaticis vocatur. Acerbissimum verò est, et planè, ut dici solet, unguis in ulcere, afflictos homines ab amicis non modò solatii nihil accipere, sed contemni etiam et irrideri. Leniendus erat Tobie dolor; suscipienda et deprecanda ejus in opere bono sedulitas et constantia. Sed, quæ mundi hujus pravitas est, fit plerumque quod ait Job cap. 12, vers. 4, *deridetur justus simplicitas;* et quod Salomon Proverb. cap. 14, vers. 2: *Ambulans recto itinere, et timens*

Deum devictur ab eo, qui infami graditur viâ. Sed Tobias sannis et irrisionibus non modò non fractior et languidior effliciebatur; verum multò etiam robustior et ad omne officium incitator. *Increpabat illos,* ait textus. Potuisset existimare, si despicere se ludique tacitus pateretur, abundè satis esse, vel si saltem, superpositis ori digitis, eorum proterviam miseraretur. At perire ipsos non vult: pro malo bonum iis reddit; pro contemptione monitionem, pro subsannatione doctrinam et instructionem utilissimam, vers. 18. Auctor quæstionum ex utroque Testamento, quæst. 119: « Quàm laudabilis, inquit, sit sanctus Tobias, Scripturâ docemur, cujus devotio-nem nec captivitas minuit, nec oculorum amissio, quominus Deum benediceret, per-suasit; neque exhausta substantia à viâ justitiæ et veritatis averit. Necessitas enim probat justum. In egestate æquitatem ser-vare, vera et perfecta justitia est. Unde enim quorundam devotio minuitur, inde augmen-tum facit laude dignus Tobias. » Et paulò post: « S. Tobie erectus ad Deum animus, nec captivitate fractus, nec inopiâ humiliatus. » Sunt verò in illâ instructione, quæ adversus omnes fortune demones impetu egregiè hominem armare queant, duo considerata, unum quidem quod præterit; alterum quod futurum est. In priori genere sunt parentes majoresque nostri, à quorum virtute ac sanctitate nos degenerare turpis-simum est; *filiis, ait, sanctorum sumus, Abrahæ scilicet, Isaac et Jacob, quorum ad imitandum nobis proposita esse debent præclarissima, secundis adversisque temporibus, exempla.* Similiter infra, cap. 9, vers. 5. In posteriori genere vita æterna est. Errant, qui sola vitæ hujus temporalia bona veteris Testamenti hominibus proposita existimant. Cantico 2, vers. 3, Ecclesie veteris hæc in Targum verba sunt: *Verba legis Dei dulcia fuerunt gutturi meo; et præmia præceptorum ejus servavimus mihi in securo venturo. Vitam, ait Tobias, illam expectamus, quam Deus daturus est; quasi jam è Nicæno illud symbolo recitaret: « Expecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi sæculi. Expectabant, inquit Apostolus Hebr. cap. 11, vers. 10, fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor Deus; seq. vers. 13, confitentur se peregrinos et hospites super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Et vide quibus vitam illam daturum Deum asserat: *His qui fidem suam**

manquam mutant ab eo, qui infami graditur viâ. Fides omnium, quæ ad sempiternam felicitatem adesse oportet, fundamentum est, eaque non habenda tantum, sed et constantissimè perpetuè retinenda, ita ut cum morte vita potius milles, quàm cum hæresi perlidivæ ullâ, fides commutanda sit. Quam igitur vitam expectent, qui à catholica fide ad nova sepe dogmata contulerunt? qui fidem penè sapius quàm vestem hodiè commutat? jam Catholici, postea Lutherani, non multò post Calviniani, Trinitarii, Athei? Sed actum de his, et in Athanasii Symbolo, et libro 4 contra Filidum. Nos cum Tobia nostro quasilibet rerum difficultates, aliorum etiam probra, contumelias, irrisiones, tanti tanque beati præmii expectatione feramus, prout monet S. Paulus Hebr. 11, S. Jacobus cap. 5, et à honorum virorum officio ne tantillam quidem unquam recedamus; *filios nos esse meminerimus sanctorum,* id est, sanctorum Bonificiorum, Kilianorum, Augustinorum, omniumque martyrum et Apostolorum, qui in sanctissimâ nos Christi Jesu Ecclesiâ genuerunt, nobisque amplissimarum charitatis, patientiæ, modestiæ, sobrietatis, virtutumque omnium hæreditatem reliquerunt. Plurimum verò duobus istis calamitosis felicissimis vel hoc nomine debemus, quòd de futuri sæculi spe tam luculentam nobis amblo-gium dederint. De Tobia jam vidimus, de Job verò, ita Epistolâ 105, D. Hieronymus: « Resurrectionem corporum sic prophetat, et ut nullus de eâ vel manifestius, vel cautius scriperit. Scio, inquit, quòd Redemptor meus civis, et in novissimo die de terrâ surrecturus est. Et rursum circumdabor pelle meâ, et in carne meâ videbo Deum salvatorem meum; quem visurus sum ego ipse, et oculi mei concipere specturi sunt, et non alius; reposita est hæc spes meâ in sinu meo. »

QUÆSTIUNCULA V.

DE RAPHAELIS NOMINE ET CASA.

(Tob. cap. 5, v. 25.)

Non est, ut annotat epistolâ 68 S. Bernardus, in eo beatorum spirituum perfecta posita cognitio, ut Michaelis, Gabrielis, Raphaelis nominantur nomina; est tamen hoc ipsum aliqua ejus cognitionis prolesio et exordium. Ab eo igitur inchoemus. Valet *rapha* Hebraicum, curare, mederi, parcere ac remittere; et *Deum* significat, ideoque Raphaelis nomen vertitur, aut *curans Deus, aut ignoscens, aut curatio seu medicina Dei,* ut aiunt D. Gregorius homil.

16, D. Hieronymus in Daniell cap. 8, Isidorus lib. 7, Orig. cap. 5, Magister sent. 2, distinct. 10. Quocirca post hoc nomen primò et perfectissimè Deo convenire, qui cum sit et crebrò etiam *raphæ* in Scripturis dicitur, Exod. 15, v. 26: *Si audieris vocem Domini Dei tui, et quod rectum est coram eo feceris, et obedieris mandatis, custodierisque omnia præcepta illius, cunctum langorem, quem posui in Ægypto, non inducam super te. Ego enim sum Dominus Deus tuus salvator tuus*, Hebraicè *raphæcha*, id est, *sanans te*, seu, ut in Græco, *ἰατρεὺς*; at, *medens tibi*. Egrotanti Ezechie regi per Isaiam dicit Dominus 4 Reg. 20, v. 5: *Ecce Rophelach, id est, sano te, die tertio, ascendens templum Domini*, et v. 7; Psal. 29, v. 5, et Psal. 59, vers. 5: *Raphaah napschi: Sana animam meam*, et sunt similia Psal. 59, v. 4, Psal. 120, v. 5, Psal. 106, v. 20; Isai 6, v. 10, c. 19, v. 22, c. 57, v. 29, 44, v. 5; Genes. 20, v. 17; Jerem. 27, v. 14. Deinde per quamdam medicæ virtutis largitionem, et impositum à summo illo Medico munus, Angelus iste, *Raphaël* nuncupatus est, ut sit hoc loco idem dicendum, quod à S. Bernardo dictum, cum de S. Gabriele, qui *Dei virtus aut fortitudo* exponitur, ageret sermone primo super *Missus est*: « Non, ait, de decens aut incongruum videatur, dominum et nuntium communi censi vocabolo, cum et similis in utroque appellationis non sit tamen utriusque similis causa. » Hinc ergo canit in S. Michaelis laudum hymno, Ecclesia: O Christe,

*Angelum nobis medicum salutis
Mitte de calis Raphael, ut omnes
Sanet ægrotos, pariterque nostros
Dirigat actus.*

Apud S. Augustinum serm. 226, ait ipse *Raphaël: Ego sum minister curationis, Deus est auctor sanitatis*. D. Hieronymus loco citato: « Ubicumque, ait, medicina et curatio necessaria est, *Raphaël* mittitur qui interpretatur *curatio vel medicina Dei*, hoc videlicet et nominis interpretatione significante, quod et in Deo sit medicina vera. » Hebraicus textus paulò infra: *Misit, ait, Dominus Angelum Raphaëlem principem curationibus præpositum, atque, qui sanitatum præses est*. Unde et in Romano Missali, quod anno 1520 Parisiis editum, *Missæ* est de S. Raphaële, pro ægrotantibus et peregrinantibus. Ab his enim, et à medicis, quo in Hebræo vocat Scriptura *rophim*, Genes. 50, v. 2 Jeremia 8, v. 22, 2 Parap.

16, 11, meritò sanctus iste angelus colatur et invocetur, ab illis quidem, ut saluberrimè hujus operæ, valetudinem siquidem ad divini nominis gloriam expedit, recuperent, eo duce ad eum, quo proficiuntur, terminum rectè perveniant; ab his verò, et arduum et difficile medendi munus, eo præside atque adjutore, diligenter feliciterque obeant. Quòd si eum ad finem rectè S. Comas et Damianus, S. Sebastianus, alique cœlestes invocantur, quidni et S. Raphaël?

QUÆSTIUNCULA VI.

AN HOMINUM PRECES OFFERANT DEO ANGELI?

Offerre porrò angelos Deo preces nostras ostendit iste locus, dupliker, primò quia c. 12, v. 12, dicitur: *Ego obtuli orationem tuam Domino*. Deinde quia in Græco ibidem postea subditur: *Ex septem spiritibus, qui offerunt orationem sanctorum*. Confirmatur ex Actorum 10, et apertius ex Apocal. cap. 8, ubi dicitur angelus ante altare *thuribulum aureum habere, ipsique de sanctorum orationibus incensa seu thymiamata multa dant; ut ea daret supra altare aureum, quod est ante thronum Dei*. Patres verò idem frequentissimi docent, et quidem ita ut simul interdum moneant, discendum hinc nobis, quam libenter preces vacare oporteat, quam studiosè, quam venerabilè de religiose. Anastasius Nicenus, quæstione 61, citat Constantinopolitanum Nicephorum dicentem: « Scimus et credimus nostras in Deum glorificationes, per sanctos offerri angelos, si quidem verum illud Math. 18: *Angeli eorum semper vident faciem Patris*; quid agentes aut operantes, nisi quòd nostras petitiones ad aures Domini Sabaoth animo adducentes; eum reddunt propitium ea quæ gessimus? » Apud D. Augustinum sermone 226: « *Ego, ait Raphaël, medullata intuli sacrificia pro venerabili sepultura*. Videtis quantum prosit mortuos sepelire? ut oblatio ejus, per angelum et Raphaëlem, ad cœlestem ascenderet majestatem. » Rupertus lib. 9 de victoriâ Verbi cap. 8: « Scire debemus sanctos angelos, et inter Deum et homines Dei servos, esse administratores; et nos in conspectu eorum et psallere et orare, eosque semper esse paratos ad offerendas Deo orationes Ecclesie. » D. Bernardus serm. 7 in Cantica: « Cœdimus, ait, angelos sanctos astare orantibus, offerre Deo preces, et vota hominum, ubi tamen sine ira, et disceptione levari puras manus persp-

xerint. Probat hoc angelus ita loquens ad Tobias: *Quando orabas cum lacrimis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum, et nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino*, cap. 12, v. 12. Eapropter attendite principes vestros, cum statis ad orandum, vel psallendum, et state cum reverentiâ et disciplinâ, et gloriamini, quia angeli vestri quotidie vident faciem Patris; nimirum missi in ministerium propter nos, qui hæreditatem capimus salutis; devotionem nostram in superna ferunt, referunt gratiam. Et postea: « anime in his sanctis exercitationibus, exercitate, cœlestes nuntii sese familiares exhibent, et frequentes, præsertim, si frequenter orantem persenserint. Et serm. 3 super *Missus est*: « Solent, ait, angeli astare orantibus, et delectantur in his quos vident levare puras manus in oratione, holocaustum sanctæ devotionis gaudent se offerre Deo in odorem suavitatis. » Molanus cap. 12 de Picturis: « Angelorum, ait, thuribula, quibus cum pinguntur, significant, quòd orationes nostras Domino offerunt, et recitent, ut est apud Tobias. » Hebræi Genes. 1, ut ait Zohar, aiunt esse firmamenti faciem, volutes, quæ Deo referant omnia, figuratâ scilicet oratione angelos notant, sicuti et cum tradunt, eorum qui Deo sacrificia et orationes offerunt, principem esse Sandalphon, uti notat Franciscus Georgius tomò 6, problemate 179 et 181. Est autem Sandalphon quasi *συνδάλωπος*; quem Exodi cap. 4 Mosi occurrisse tradit in Exodum Zohar columnâ 120.

QUÆSTIUNCULA VII.

CUR DEO IPSI HOMINUM PRECES OFFERANT.

Angeli verò reverâ nihil quod Deo ignotum sit patefaciunt, sicut neque nos, quando preces et vota recitamus aut cantamus, cum intimas aliorum cogitationes, non modò dum sunt, sed etiam antequàm sunt, nôrit divina mens perfectissimè. Offerunt tamen, quia Deo ita visum est, sique major ipsius immensæ majestati ab omnibus creaturis, quæ quidem propriè honorem cuiuspiam facere possunt, honos fit. Tunc enim et humana et angelica natura simul conjunctis veluti operis illam venerantur; eam boni omnis fontem prædicant, ab eâ sese totas pendere, absque ipsâ nihil omninò posse proficere. Quin et in eo magnus quidam eidem summæ majestati

honos positus est, quòd angelica natura, tam nobilis, tam præstans, tantâ jam felicitate circumfluens, ob ipsius Dei non ullam vel egessatem vel necessitatem, sed solam voluntatem et præscriptum obsequendi tantummodo et venerandi gratiâ, eò sese lubentissimè et promptissimè demittat, ut inferioris naturæ precibus animam advertat, eas accipiat, eas tabelliarum instar, ad Deum referat, iisdemque studio et alacritate tantâ serviat. Quemamodum enim, citra ullam angelorum operam, potest nos Deus treri et gubernare, ad majorem tamen suæ potestatis et bonitatis demonstrationem et gloriam omnes illos fecit administratorios spiritus, omnes in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capient salutis, Heb. 1, vers. 14. Ita nostras ut preces audiat, desideria nostra cognoscat, nullâ ei angelorum opus operâ; eam tamen uberioris, uti expositum est, boni causâ, interponi sapienter benignè poteritque voluit. Atque hæc hisque plura libro 15 de Trinitate, cap. 15, ut libi postea citabitur, et istum etiam, qui in manibus est, Tobie locum explicando, judicavit S. Augustinus epistolâ 120, in quâ, quæ hic valde faciunt, leguntur hæc: « *Annuntiat ubi Domino generatio ventura, et annuntiant cœli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus*. Non ait: *Annuntiabit Dominus generationi venturæ, sed: Annuntiat ubi Domino generatio ventura*. Quod non sic accipiendum est, tanquam nescienti aliqui annuntietur, ut sciat, sed sicut annuntiant angeli non solum nobis beneficia Dei, verum etiam illi preces nostras. Nam scriptum est, Tobie 12, in Græco, ubi angelus hominibus dicit: *Ego obtuli memoriam orationis vestræ; non ut tunc Deus noverit quid vellimus, vel quo indigeamus. Noverit enim Pater vester, ait Dominus, quid vobis necessarium sit priusquam petatis ab eo; sed necesse habet rationalis creatura et obtemperans Deo, temporales causas ad æternam veritatem referre, sive petendo quid erga se fiat, sive consulendo quid faciat, qui pius mentis affectus est, ut ipsa construat, non ut Deus instruat. Nam et hæc quædam contestatio rationalis creaturæ est, quòd non sibi ipsa sit bonum quo beata fiat, sed illud incommutabile, cuius participatione etiam sapiens efficitur. » Similiter D. Bernardus loco citato, non Deo, sed angelis et sanctis aliis nostras preces*

notas fieri annotat, et subiungit: « Quis dabit mihi per vos, ó beaigui principes, petitiones meas innotescere apud Deum? Non enim Deo, cui etiam cogitatio hominis conficitur, sed apud Deum, hoc est, ipsis, qui, cum Deo sunt, tam beatis virtutibus, quam pro carne soluti spiritibus. » Alia etiam causa est, ut suas nostras preces adjungant, frigidioribus calidiores, ignaviores efficaciores, impurius puriores, quæ de re post pluribus. Divi modò Hilarii una nobis vox, sed egregia sanè sufficiat: « Intercessione, ait in Ps. 129, angelorum, non natura Dei indiget, sed infirmitas nostra. Missi enim sunt propter eos qui hæreditabant salutem, Deo nihil ex his, quæ agimus, ignorante; sed infirmitate nostrâ, ad rogandum et promerendum, spiritualis intercessionis ministerio indigente. »

QUÆSTIUNCULA VIII.

QUONAM MODO NOSTRAS PRECES OFFERUNT ANGELI?

Offerre Deo illi nequeunt, nisi eas à nobis prius acceperint. Quæri ergo potest, et quis modus quo nostras à nobis preces accipiunt, et quis quo acceptas præpotenti Deo sistunt. Prior modus est in preces nostras cognoscendo: alter incognitas proponendo. Cognoscant verò illas cognitione vel supernaturali, quæ aut essentiam divinam planè intueudo, aut revelationem quamdam divinitus accipiendo fit, vel naturali, quam per lumen et species iis à primâ ipsorum conditione inditas existere censet D. Thom. 1 part., q. 57. Et istâ quidem naturali, eas tantum preces percipiunt, quæ aliquo exteriori actu funduntur, non solis purisque mentis agitationibus et voluntatis affectionibus continentur. Supernaturalis verò cognitio ad omne precum genus et modum fundi potest, licet hæc de rebus possint et plura et subtiliora indagari, quæ apud D. Thomam loco citato, Capiteolum 2, dist. 8, Ferrariensem 5 contra Gentes, cap. 434, aliosque videri possunt. Illud tamen sciendum jam non est, quomodo potuerit Raphael Tobie Saræque preces simul accipere, cum ille Niniven, Echatana hæc, ut supra dictum, incoleret. An in duobus tam remotis tamque distantibus locis simul esse, quæ utrobique agerentur simul videre, quæ dicerentur simul audire, potuit? Certè Græcus textus, capite sæpè citato, tempus idem fuisse ait: *Quando, inquit, orasti tu et sponsa tua Sara,*

ego obtuli memoriam orationis vestræ coram Sancto; et hoc cap. 5, vers. 24, Latinus: In illo tempore exaudivit sunt preces amhorum in conspectu gloriæ summi Dei; et missus est angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos, quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatae. Sed intelligendum primò quidem posse angelum sibi locum, in quo præsens sit, uti minimum, et qui puncti instar habeat, ita et maximum longissimèque patentem, absque ullâ tamen quantitatis mole accipere. Deinde, etiamsi à loco quopiam absens sit, posse tamen acerrimâ et illuminatissimâ quâ pollet mentis acie intueri, penitusque pernoscere quæ illie vel agantur, vel dicantur, modò ea, ut paulò ante dicebam, aliquo extra mentis voluntatisque claustra vestigio prodeant. Si enim nos tam longè posita, in aquarum et caenorum æquoribus, in montibus et cælis videmus, et ut canit libro quarto Manilius 4,

Parvula sic totum pervisit pupula mundum;
Cur ea tantum, quibus proximè adsunt, angeli videant? « Jam, inquit l. 8 de Civitate Dei, c. 15, D. Augustinus, quis hominum, « videndo, æquabitur aquis et vulturibus? » Nam, ut idem Augustinus ait lib. de Divinatione dæmonum, cap. 3, « illi sublimiter volantes intervallo maximo, natantem sub fluctibus piscem pervident; hi projecto cadavere, « ex improvisa longinquitate advolant. » Quod sensum ergo in his efficit ærimonia, id et multò amplius in angelico intellectu non efficiunt tot et tam illustra inscripta rerum sigilla, vis et celeritas tanta? Num hominum custodes angeli, ita eorum lateribus affixi, ut aliò quòquam abire nequeant, vel si abeant, eorum jam facta et dicta non perscipiant? Concludo igitur, præter supernaturalem modum, potuisse Raphaelem naturaliter trium modorum aliquo Tobie Saræque vota excipere, ut vel scilicet utrique præsens simul adesset, vel neutri, vel ab uno quidem abesset, intelligendi tamen vi, quid precaretur uterque vel tantum alter, longissimè spectaret. Neutri verò affuisse, sed utriusque preceationem, mentis obtutu, cognovisse, vel certè Tobie potius quam Saræ astitisse opinor, non quia Tobie custodem egerit, ut aliquos sensisse supra dixi, sed quia ad istam ab illo venerit, illiusque potissimum facta memorârit infra, c. 12. Licet enim motu quàm occisimo ad Tobiam à Sarâ venire potuisset, cum tamen nullum ejus extet indicium, contra verò ad illum esse mis-

sum videamus, magis placet Tobie astitisse, vel potius, ut dixi neutri. Cum enim à magnis angelorum principibus unus sit, uni eum hæc Tobie hæc adhaesisse quis credat? Erit tamen fortassis, qui non posse angelos in eorum quæ ab iis dissiit aut facimus aut loquimur, cognitionem venire contendat, quòd nullas iis formas imprimere, nulla tam proci signa dare possimus, cum possit quantumvis intervallo, per istiusmodi formarum impressionem vel signorum ostensionem loqui angelus angelo. At sive tota hæc per formas et signa loquendi angelica ratio admittatur, sive non, dico angelis ad nostras vel actiones vel orationes conspiciendas, aliis formis opus non esse, quàm iis ipsis quas olim acceperunt, esaque tum ad singularia ista cognoscenda valere, cum in rerum naturâ esse hæc incipiunt, ita ut non per specierum novarum acceptionem, sed earum quas jam pridem habuerunt, usum, non per rerum signa nova, sed per res ipsas, quatenus existunt, tota illa ducatur cognitio. Modus verò quo jam cognitas preces nostras Deo sistunt, est non ut ipsas voces ac sonos, vel phantasmata certè nostra propriè accipiant, Deoque vel iis, vel in cælis offerant, ut à Bellarmino rectè doctum lib. 2 de Missâ, cap. 24, sed ut ea ipsa Deo significet; significant verò ei loquendo. Loquuntur autem eâ linguâ eaque ratione quâ Isaïæ 6, clamant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus; Zachariæ primo: Domine exercituum, usquequò non miseraberis Jerusalem et urbem Juda?* Lingua porrò et ratio ista, quæ aliâ quàm voluntaria conceptionum mentis ad Deum applicatio? Loqui enim aliis angelos, nihil aliud generatim est, ut ait 1, q. 10, 7, a. 1, D. Thomas, quàm conceptum menti manifestum alteri facere. At quemadmodum idem ari. 3 persequitur, et supra jam ex Patribus docui, non fit ea cum Deo locutio, ut ei quippiam, quod obscurum vel absens esset, communicetur; sed potius ut ab eo angelis ipsis quippiam tribuatur, eo modo quo doctores, ut ab eo doctrinæ aliquid accipiat, loquitur discipulus, qui in naturalibus ad efficientes causas convertuntur, quæ efficientiæ illarum indiga sunt. Quod verò per ejusmodi sermonem, angelis à Deo tribuatur, est hoc interdum ad ipsorum tantummodò commodum, interdum etiam ad aliorum, quorum scilicet illi apud Deum causas agunt et proponunt. Denique modus iste fit cum insigni quâdam angelorum divinæ majestati loquentium humanas-

quæ preces offerentium, demissione et eximio adversus illam cultu, quem metaphoricè *tribulo et sumentis* depingere voluit S. Joannes Apocalypsis 8.

QUÆSTIUNCULA IX.

DE ANGELICÆ ORATIONIS MODO QUID HERETICI?

Qui oblationem istam negarit, ex iis qui vel angelos, vel Apocalypsin agnoscant, novi adhuc neminem; sed in modo ineptit supra modum Beza in Apoc. 8: « Quod sit, ait, hoc angelorum ministerium (per quod sanctorum orationes Deo offeruntur) quis novit? Mediatorum quidem non esse ex verbo Dei constat, neque à nobis invocandos. Quæ de e re vide Augustinum lib. de Trinit. 15, 15. « Qui subtilius hic volent contemplari, mirum, nisi etiam angelicum aliquam missam in cælo fabricent. » Quinque potissimum, benè si numeres, proponit Beza, quorum primum modestiæ plenum videretur, nisi quæ citra modum, modo tam adversa quàm quæ ultra sunt, essent. *Quod sit hoc angelorum ministerium quis novit?* Pro ingenii humani tenuitate, adhibitis et bonis ratiocinationibus, et Scripturarum Patrumque sententiis, norunt theologi, et breviter hæcenus exposui, cur illis ratione nullâ oppugnatis, nedum expugnatis, non assentiatur? Sit tamen modeste; etsi scio quid in calce Beza premat, de quo paulò post viderimus. Alterum: *Mediatores quidem non esse, ex verbo Dei constat.* Quorsum, quæso, istic de mediatoribus? Jam incipit prodere cur angelorum illud ministerium ignorari velit. Metuitne, si noverimus quid sit angelos nostras preces offerre, intelligamus eos nobis aliquid petere, nobiscum Deum laudare, ideòque esse inter nos et Deum mediatore. Est hoc ulcus illud, quod tangi noluit: *Mediatores, ait, non esse, è verbo Dei constat.* Si è Dei verbo non esse mediatore constat, et ex eodem tamen verbo constat preces nos nostrarum oblatore ac internum esse, id est, mediatore, nonne in Dei verbo contraria inerunt in Dei ore calidum et frigidum, etiam et non? sed è quoniam verus hujus loco mediator non esse constat? Tacet Beza, nisi quòd, suo isto, constat, se illud 1 Timoth. 2: *Unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus,* intelligere demonstrat. Verùm de mediatore illic agi non qualemque, sed eo qui inter debitorem et creditorem, offendentem et offensum, sese medium proprio solutionis atque satisfactionis pretio interposuerit, clarissimè ostendunt:

quæ inibi attextuntur : Qui dedit semetipsum redemptionem pro nobis. Alios verò alterius generis esse mediatores, vel Moyses indicat, qui Deuteronom. 5, v. 5. de se ipso id scribit, quem ipse D. Paulus Galat. 3, vers. 19, *μεσότης*, id est, mediatorem appellat, uti contra Calvinum suum sex vel septem argumentis ipsemet eo loco Beza probat, et tandem : « Ex his, ait, concludo *ἡ γὰρ μεσότης*, id est, per manum mediatoris, idem declarare atque per fidem Dei famulum Moesen. » Addit Beza tertium, *neque à nobis invocandos angelos*; hoc verò est quod in angelorum mediatione inficiandâ maxime satagit Beza, de quo non ita multò post. Sed quòd ab libro 15 de Trinit. cap. 15, lectorem ablegat, malo typographi mendam quam ipsius fraudem putare, etsi aliquando notavi quosdam lucifugos prævè, operâ datâ, quædam citare, quæ videnda quidem aiant, reverâ tamen videri nolint. Liber igitur de Trinitate, est decimus quintus et cap. 15, in quo docet S. Augustinus Deo ab angelis nostra quædam nuntitari, et cur id fiat exponit, prout aliâ questione supra dictum est. Verba sic habent : « Numquid Deus Pater ea ipsa quæ non per corpus, quod est ei nullum, sed per se ipsum scit, aliunde ab aliquo didicit, aut à nuntiis vel testibus ut ea sciret indiguit? Non utique. Ad omnia quippe scienda quæ scit, sufficit sibi illa perfectio. Habet quidem nuntios, id est, angelos, non tamen qui ei quæ nescit annuntient. Non enim sunt illa quæ nesciat, sed hominum eorum est de operibus suis ejus consulere veritatem; et hoc est quod ei dicuntur nonnulla nuntiare, non ut ipse ab eis discat, sed ut ab illo ipso ipsi per verbum ejus, sine corporali sono, nuntient quod voluerit; ab eo missi ad quos voluerit, totum ab illo per verbum ejus audientes, id est, in ejus veritate invenientes quid sibi faciendum, quid, quibus et quando nuntiandum sit. Nam nos oramus eum, nec tamen necessitates nostras docemus eum. *Novit enim, ait Verbum ejus, Pater vester, quid vobis necessarium sit, priusquam petatis ab eo.* » Quintò negatur Beza, *mirum esse nisi qui subtilius ista contemplari volent, Missam in calo angelicam fabricent.* At nullam hæcæntis theologî, nullam supra citati D. Augustinus et Bernardus fabricarunt. Num tamen hi hominum aliorumque similium pingues crassique contemplatores? Verum ne conjector omninò vanus Beza sit, ajo ego quale ibi altare, quale thuribulum et suffitio est, talem et Missam

esse. Illa verò esse metaphorica, quis aded rudis, quis nesciat?

QUESTIONULA X.

ANGELICA ISTA PRÆCUM ORATIO ETHNICA NUM CENSENDA?

Apud ethnîcos scriptores, præsertim Orpheum, deorum nuntius, *ἄγγελος*; et *εὐαγγέλιος*, legitur Mercurius, qui et idcirco eorundem *διδάκων*, id est, camillus et minister, ut explicat Festus, nuncupatur. Sed quæ apud Patres leguntur, ferunt vehementius. Commentarius qui D. Ambros. tribui solet, in Rom. c. 1 : « Solent ethnîci, ait, pudorem passi neglecti » Sed miserâ uti excusatione, dicentes, per istos posse ire ad Deum, sicut per comites et pervenitur ad regem. Age, numquid tam de mens est aliquis, aut salutis suæ immemor, et ut honorificentiam regis vindicet comiti cum de hæc re, si qui etiam tractare fuerint inventi, jure ut rei damnentur majestatis? Et isti se non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, et relicto domino conservos adorant, quasi sit aliquid plus quod reservetur Deo. Nam et idè ad regem per tribunos aut comites itur, quia homo utique est rex, et nescit quibus debeat et repubblica credere; ad Deum autem (quem utique nihil latet, omnium enim merita novit) promerendum, suffragatore non opus est, sed mente devotâ. » D. Augustinus lib 8 de Civit. c. 19 : « Necessarios asserbat Apuleius demones perferendis ad deos nostris precibus. » Et cap. 22 : « Nullo modo credendum est, quod Apuleius persuadere nitiatur, et quicumque alii philosophi sunt ejusdem sententiæ, ita esse medios demones inter deos et homines tanquam interduos et interpretes, qui hinc ferant petitiones et nostras, inde referant deorum supplicas. » Et : « Demones quibusdam vitia eorum attentius et diligentius intuentibus, non poterant persuadere quòd dii sint; atque idè inter deos ac homines internuntios ac beneficiorum impetratores se esse slexerunt. » At verò hinc potius vera honorum angelorum mediatio confirmatur. Moris enim profanis auctoribus, quæ sacris in Litteris benè verèque tradita sunt, ea ubi legerint vel audierint, depravare, solentque demones in ea quæ sanctissimis illis mentibus à Deo vel hominibus rectè tribuuntur, invadere, sibi que ea mendacis, fraudibus et præstigiis usurpare, sed ita ut longè plus quam bonis angelis veritas

unquam ascripsit, ipsi concupiscant, nonnullisque improbis persuadeant. Se siquidem deos faciunt, honoremque summum, qui Deo soli debetur, flagitant; vel consequi hoc si nequeunt, in eam fatuos et cæcos mortales opinionem adducunt, ut credant, absque his interpretibus, ignota Deo esse omnia; nihil, nisi eorum interventu, nobis ab illo dari posse. Atque hæc deliria sunt, quæ Simon olim Magos invexit, quæ D. Paulus Coloss. 2, quæ Theodoretus in eum locum, quæ citatis locis Commentarius Ambrosianus et Augustinus insectantur. Hinc in illo : « Dominum horum spernentis, stultos factos esse, et honorificentiam regis comiti vindicare, honorem nominis Dei deterere creaturæ, et relicto Domino, conservos adorare, regem nescire, quibus debeat repubblica credere. » Breviter etiam Augustinus cap. illo 16 : « Quæro quales preces hominum diis bonis per demones allegari putat, magicas, an licitas? Si magicas nolunt tales; si licitas, nolunt per tales. » Vide eundem in Psalmum 135 Enchiridii, c. 56 et sequentibus; Bellarminum lib. 4 de sanct. Beatit. c. 20, et reverendissimum Baronium tomo 1 Annalium.

QUESTIONULA XI.

SOLASNE HOMINUM PRÆCES OFFERANT DEO ANGELI?

Videntur ita loqui textus, ex c. 12 ante citati, Latinus et Græcus. Dicendum tamen Deo ab iisdem bona etiam hominum opera offerri. Primò quidem, quia qui ad Cornelium venit angelus, Act. 10, ei dixit v. 5 : *Orationes tuæ et elemosynæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei*, quasi diceret : Ego tuas obtuli et orationes et elemosynas. Nam quod dicit, *ascenderunt in memoriam*, idem valet, quod hinc c. 12, in Græco, *obtuli memoriam orationis vestræ*, et utrobique est, *τὸ μνησθῆναι*. Deinde offerendi ratio eadem, ut Deo scilicet honos major sit. Præterea sanctæ hominum actiones crebrò sacrificia, imò et preces quædam vocantur. Postremò D. Augustinus serm. 226, sepulchrorum quas fecerat Tobias oblationem per ipsum Raphaelem factam ait, sed multò uberius serm. 3 de Nativitate, ubi hortatur ut nascenti Domino et Salvatori Christo Jesu muera offeramus et vota, quæ duplicia ipse constituit, bona et meliora. De bonis : « Sunt, ait, multi, qui vovent, alius pallam, alius oleum, alius ceram ad luminaria noctis, alius ut vinum non bibat per aliquot annos, alius ut jejunia certo tempore faciat, alius ut

« carnes non comedat. » Meliora verò ea vocat, quibus ipse Deo animus offertur, vitiorumque nostrorum extirpationes, et virtutum exercitationes, idque generatim explicat; deinde per novem veluti gradus speciatim. Ad extremum concludit omnia hæc Deo, ab angelis offerri, summamque idcirco subavitatem et dulcedinem afferre. Locus lectu servatque longè utilissimus. Gradibus, uti dixi, distinctum proponam. 1. « Quicumque iram contra alterum tenet tantum propter amorem Dei dimittat, et obtulit votum. » — 2. « Si quis consuevit jam longâ diuturnitate luxuria voltari, respiciat aliquando, et excutiat sordes suas per compunctionem, et clamet in corde suo in oratione secretius ad Dominum : *Piissime Domine, misericordissime Deus, sufficit mihi, hucusque peccavi, quod contempni, quòd feceribus carnis meæ satisfeci, jam nunc te inspirante voveo me à nequitia meâ converterum.* Cum hæc fecerit, et iste obtulit votum. » — 3. « Si iterum invidiâ tenetur fratris, et felicitate illius aut actione prosperâ non delectatur, quod est peccatum usque ad mortem, pronuntiat et ipse in corde suo, meditatum se potius actus bonos, quam livorem eundem habiturum; et cum fecerit, et ipse obtulit votum. » — 4. « Si quis verò sibi conclusus est de homicidio, inducat sibi ipse in corde suo penitentiam, et vindicet in se ipsam malam conscientiam, et statuat sibi ante Deum cruciatum penitentiae et spatium; et plenum animum veneno quem ante effusio sanguinis proximi sauciavit, erueat per abstinentiam et humilitatem; et communicare nullatenus presumat, ut non dupliciter se infelix damnet, dum in corde criminum horribis pleno sacratissimum corpus Domini periculosè præsumit accipere. Quòd si quis se talem agnoscat, et hæc fecerit, et ipse offerret votum. » — 5. « Si quis forte, ut assollet, detrahere semper consuevit, et aliorum actiones obloqui, nec suas respicere, voveat hodiè Deo in corde suo et dicat : *Hucusque de aliis dixi, me non inspexi; ego eram miserior, et alios miseriores existinabam; et idèo nunc sufficit, quòd peccaverit lingua mea; amodo emendare delibero.* Ecce qui hæc facit, offert votum. » — 6. « Si quis crudeliter se sentit, misericordiam animi voveat Deo. » — 7. « Si quis superbum, voveat humilitatem. » — 8. « Si quis vino nimium est deditus, sobrietatem voveat. » — 9. « Si quis seniori suo peccavit, veniam petat,

et si ille non sapperit petere, ille tamen dimittat.

Conclusio est: « Et cum hæc omnia feceritis, clarissimi, offeritis Deo votum placitum, et quasi remuneratis Christum. Et post hæc veniet vobis benedictio, et vota vestra offerentur ante tribunal Christi. Putamus quam dulce est, quando vota nostra talia, qualia dixi, angeli qui custodes vitæ nostræ sunt, ante conspectum divinæ majestatis obtulerint? » Ecce quæ et qualia Deo ab angelis offeruntur.

QUESTIUNCULA XII.

AN EORUM TANTUM, QUI PII SUNT, PRECES ET OPERA OFFERENT ANGELI?

Omnino id asseverare S. Raphael, in Græco, videtur c. 12: *Ego sum Raphael unus de septem angelis, qui presentantur vobis precibus vestris, qui offerunt preces sanctorum.* Unde et Act. 10, antequam narretur, quemadmodum Cornelii preces et elemosinæ in memoriam, in conspectu Dei, ascendissent, præmonet S. Lucas: *Erat Cornelius religiosus ac timens Deum cum omni domo sua.* Apoc. 5, v. 8 et 85, solæ sanctorum orationes quæ à senioribus et angelis offeruntur, traduntur. Et causa est quod solæ istorum preces et opera Deo grata sint, sola suavitatis odorem coram cœlesti altari fundant, sola æternæ felicitatis præmium ferant. Etsi enim falsum est, quod aliquibus unum, quiddam agunt vel infideles vel peccatores, esse, tamen quod agunt non eos verè bonitatis numeros habet, ut per Christi Jesu merita, veram apud Deum gratiam ineamt, cœlestemque vitam promereantur. Nihilominus tamen sanctorum precumque nomine hic intelligendi non solum tantum qui reapse cœlestem jam gratiam suis in animis insculptam habent, in verorumque Dei aliorum numero sunt, sed etiam qui voto, proposito et voluntate, ut vel superiora D. Augustini verba indicio sunt, et non contentendorum auctorum sententiâ, is ipse qui adductus Cornelius. Alia aliorum opera non offerunt, sed accusant apud Deum demones.

QUESTIUNCULA XIII.

AN EADEM ANGELORUM OBLATIO CONJUNCTAM SEMPER HABEAT IPSORUM PRO HOMINIBUS PRECATIONEM?

Antea quidem jam breviter hoc indicatum, sed paulò nunc diligentius explicandum. Duo- bus hoc in mundo modis aliquorum aliquibus

preces et opera offeruntur. Primò simpliciter, ut mera tantum nuntiatio sit, illos hoc et illud petere, agere. Secundò amice, cum benevolæ scilicet aliquâ commendatione, precumque suarum adjunctione. Prius accedit, quando qui precatur et internuntius est, vel nullâ eum qui supplicat amicitia et charitate prosequitur, vel quæ supplicat, minus ei bona utilique judicat, aut alteri certè cuiquam, quem etiam amat, noxia, vel ne is cui supplicat, invitus audiat, molestèque ferat, veretur. Sic enim apud principes, eos qui iis à supplicibus libellis, vel à cubiculis sunt, videmus nudissimè sicissimèque causas etiam optimas interdum proponere, ut quæ in scholis materialis tantum et *τοῦτο* dicitur, recitatio videatur. Pœsterius verò fit, quando seorsus habent hæc omnia. Nunc verò sanctorum angelorum, quanta in homines, et sanctos præsertim, benevolentia! quis amor! quæ charitas! A sanctis porro ipsis, quæ petuntur, et ad Dei gloriam (de peccatis enim non ago) benefiunt, ejusmodi sunt ut vel semper bona iisque utilia, et nemini alteri noxia sint, vel certè ita semper instituta, ut ea divinæ voluntati ejusdemque correctioni omnino submittantur; in Deum verò causæ illæ, ob quas interdum principes à quorundam supplicationibus vel audiendis vel approbandis abhorrent, nullo modo cadunt, et possunt illæ recenseri complures. Principes aliis jam negotiis occupati et fessi sunt? Ergo quiddam tunc audiendum oggeritur, molestum. Principes epulo, somno, ludo aliquo sese recreant? Quidquid ad occupationem tum vocat, ingratum. Principes restrictiores sunt minusque munifici et liberales? Quilibet pœcuniæ opisque petitio frontem eis corrugat. Principes officii, quod ad subditorum salutem gerere debent, parùm memores sunt? Cùm ab iis justitia, egeitorum defensio, religionis propugnatio postulat, irâ effervescent? Quid plura? Sunt hæc à Deo alienissima omnia. Quamobrem concludendum, sanctos angelos, cum ardentissimâ sanctorum hominum charitate flagrent, cùm quæ ab ipsis petuntur et aguntur, divinæ semper voluntati consentanea judicent, vel ei certè, prout illi etiam volebant, submittant, cùm Deum libentissimè semper jucundissimèque omnia hæc accipere noverint, ita eadem ista offerre, ut suas etiam ipsi obsecrationes, commendationes amicosque affectus consociet. Præclarè omnino D. Augustinus Enechiridi cap. 56, cum duas unius Ecclesiæ catholice partes fecisset, unam

adhibere peregrinantem, alteram in cœlis triumphantem, de hac ipse subjungit: « Hæc in sanctis angelis beata persistit, et suæ parti peregrinanti sicut oportet opitulatur, quia utraque una erit consortio eternitatis, et nunc una est vinculo charitatis, quæ tota instituta est ad colendum unum Deum. » Diabolus profectò apud Deum non simplici peccatorum, quæ homines admittunt, narratione contentus est, sed, odii quo in homines vehementissimo imbutus est, accusationes et calumnias plenissimas adjungit; iram quoad in se est, divinam incendere, penas et tormenta gravissima extorquere annititur. Quidam sancti ergo angeli, non mendaci exaggeratione, sed verâ suæ charitatis adjunctione, divinam nobis misericordiam conciliare, gratiam et præmia impetrare conentur? Libet verò et contra hereticos ex eorum ipsorum verbis ista constabilière. Beza in Apocalyp. 8, versionem nostram, quæ angelum *de sanctorum orationibus* dedisse refert, arguit, et vertit ipse v. 3: *Dati sunt angelo suffitus multi ut offerret cum precibus sanctorum omnium super altare aureum; et v. 4: Ascendit fumus suffituum cum precibus sanctorum è manu angeli ad conspectum Dei.* Viden' angelum non sanctorum tantum preces offerre, sed cum precibus etiam? Et subdit: « Manifestè videmus angelum seorsim diei multa illa thymiamata accipere, quæ cum sanctorum precibus offerat. Unum igitur ab altero non separandum quidem, sed distinguendum est. » Nostram tamen contra ipsam versionem nervosè solidèque propugnat eum in locum Ribera noster. Cùm enim in Græcis propositio nulla sit, sed tantum dicatur, angelum thymiamata multa obtulisse orationibus sanctorum, vel aliqua supplenda præpositio sit, vel nulla. Si supplenda, cur potius *eum* quàm *de?* cùm toties in Hebræis scripturis materia unde quippiam fit absque præpositione *de* vel *ex*, quæ subintelligenda, exprimat, ut Genes 3, v. 19. Exodi 57, v. 6. 3 Reg. 6, v. 31. Si non supplenda, sententia fuerit, angelum sanctorum supplicationibus, quas offerebat, thymiamata quædam adjunctisse suarum scilicet precum odorem suavisima, quæ ipsi à honorum omnium largitore Deo seu Christo Domino, data essent. Sed videatur ut dixi, Ribera.

QUESTIUNCULA XIV.

AN EX ANGELORUM OBLATIONE, IPSORUM INVOCATIO COLLIGI POSSIT?

Hoc, ut ante dicebam, extimescit Beza, cùm oblationis hujus modum atrâ ignorationis caligine obiectum vult, sed patuit tamen supra et diluxit non parùm, ideòque jam statuendum, ex oblatione quâ hominum precatus et operum sanctorum mnumera majestati divinæ angeli offerunt, concludi rectè ipsos à nobis posse invocari. Potest enim rogari quispiam, ut quod jam agit, idipsum agat, idque vel simpliciter vel studiosius et propensius. Prius in Scripturis obivum. Nobis tacentibus, nihilque omnino rogantibus benedicunt omnia opera Domini Domino, laudant eum omnes angeli ejus, et tamen cum Daniele c. 5, et Davide Ps. 145, non fas modò, sed bonum etiam et utile admodum dicere: *Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate eum et superexaltate eum in secula. Benedicite, angeli Domini Domino; benedicite, cœli, Domino. Laudate Dominum de cœlis; laudate eum in excelsis. Laudate eum, omnes angeli ejus; laudate eum, omnes virtutes ejus;* quid verò ad illud quo abuti solent, Beza et Calvinus respondent: *Quod facis, fac citius?* Posterius verò multò etiam et in Scripturis et in quotidianâ consuetudine usitatus:

Qui monet ut facias, quod jam facis, ille monendo

Laudat et hortatu comprobata acta suo.

Acer et ad palmæ per se cursus honores,

Si tamen horteris, fortius ibit equus.

Divina ergo voluntas, et ipse, quo hominum genus amant, amor, eos, ut precibus nos suis adjuvent, impellit. Si propria tamen aliqua nos magis amandi et adjuvandi ratio accedat, cur eâ eos moveri non censeamus? Ejusmodi est, si eos rogemus et invocemus, vel etiam si divina idipsum voluntas imponat. Hinc enim in sacro Canone de sacris, seu religiosis actionibus, quæ in sacrificio suscipiuntur, Deum precatur Ecclesia: *Jube hæc perferri per manus sancti angeli tui, in sublimè altare tuum, in conspectu divinæ majestatis tuæ.* Quin et Bezae parens (sic enim vocare solet, mali corvi malum ovum) Calvinus lib. 3 Instit. cap. 26, § 23, ex eo quod in Dei conspectum per angelorum manus perferri dicuntur fidelium preces, negat, quod à me jam non agitur, colligi sanctos presenti vitâ defunctos invocandos, de angelis verò quibus delegatum salutis nostræ curanda ministeriis, quibus demandata custodiendi nos in omnibus viis nostris pro-

vincia, qui nos circumtendunt, monent, consolantur, qui pro nobis excubias agunt, concedit. Et sanè ipso invocantur sapientissimi sanctissimique Patres, Augustinus annot. in Job. conc. 2, cap. 19; Basilius in Psal. 53; Chrysostomus orat. 8 apud Jacobum Bevrerum, alii quos in Litaniarum opusculo, istis vel comites vel asseclas adjungebam. Sed omnium veluti nomine exclamant et dicit S. Ambrosius libro de Viduis: « Obsecrandi sunt angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt; » ipsoque Ambrosio major Ecclesia, cujus vox: *S. Raphael, ora pro nobis*. Atque hæc de iis quæ ad verum Tobie Saræque precectionis effectum, prinò spectabant.

Jam secundò ad idem effectum spectat quòd versu 24 eorum illæ preces exaudite sint. Neque ulla hic difficultas, nisi quam varia textuum affert lectio. Sic enim Latinus: *In illo tempore exaudita sunt preces, amborum in conspectu gloriæ summi Dei*. Hebræus verò: *In tempore illo exaudita est oratio amborum in conspectu ipsius Secenah, et in conspectu throni gloriæ Jehovah; oratio quidem Tobie pro cæcitate oculorum suorum, oratio verò Saræ pro humilitate parentum suorum*. Quid Jehovah sit, dictum in Exodo cap. 6, sed Secenah, ut ait Rabbi Elias, est ipse Spiritus sanctus, ita nuncupatus, quòd Hebræicè *sacan* valeat habitare; ipse verò in prophetis virisque sanctis habitare solet Josue 22, Deuteron. 4, Genes. 9. Græci porrò textus, Complutensis, Venetus, Basiliensis, ita legunt: *Exaudita est oratio amborum in conspectu gloriæ magni Dei*. Romanus verò correctus: *Exaudita est oratio amborum in conspectu gloriæ magni Raphaelis*. Si textum istorum aliquis mendam haberet, id in ultimo potius herere arbitraret, quia cæteri multò plures, et omnes tam Græci quàm Hebræi et inter se et cum Latino congrunt. Nichil tamen immutandum puto, quia sæpè accidit ut isti textus eadem in historia diversas, non adversas res proponant, sintque hæc omnes bonæ, veræ. Cùm aiunt illi, hæc in conspectu gloriæ Dei preces exauditas, satis patet, eas à glorioso, suoque in majestatis solio metaphorice considerente Deo auditas; sed quid, in conspectu gloriæ magni Raphaelis exauditas? Expositiones tres afferri queunt. Prima, ut per Raphaelem Deus ipsemet accipiatur. Id enim, ut supra vidimus, verbi vis omninò concedit. Altera, ut Raphael angelus quidem sit, sed ejus gloria ipse rursùm Deus appelletur, quemadmodum Psal. 5: *Tu, Domine, sus-*

ceptor meus es, gloria mea, et exaltans cavum meum. Si enim S. Paulus 2 Corinth. 14, Corinthiorum gloria est, si Judith Hierosolymorum, cap. 15, si S. Pulcheria, Ecclesiarum, in synodo Chalcedonensi, si denique ullus dominus clientum et famulorum, ullus magister discipulorum, parens ullus filiorum, Ecclesiastici 3, v. 13, quanta Raphaelis omniumque penitus angelorum gloria Deus est? Tertia verò expositio est, ut in gloriosi magni Raphaelis angeli conspectu exaudita sit precectio. Quia enim eam divinæ majestati offerre debuit, eam quoque priùs ut audiret necesse fuit, quemadmodum et supra dictum est. Ipse ergo antequàm preces illas offerret, exauditi, exauditasque postea obtulit. Et hæc simplicissima expositio videtur, maximèque huic Septuaginta Romano textui consentanea; foret enim magna verbi ambiguitas, si proprium hoc Raphaelis nomen modò angelum, modò Deum in uno eodemque loco significaret. Deinde, etiamsi Michaelis et Gabrielis nomina, eorum si notio consideretur, Deo et Christo Domino tribui possent, quis tamen Scripturarum liber ita loquitur? Dixit quidem Beza in S. Judæ Epistolam v. 9, Michael, de quo inibi agitur, esse Jehovah; sed hoc tantummodò dicit ut ejus loci difficultatem effugiat, et adhuc fortè apposuit, simulque admodum ineptit, dùm apud Zachariam c. 3, v. 1, angelum Jehovah, ipsum Jehovah esse vult, prorsus ac si diceret, domini alicujus famulum esse ipsius dominium. Si ipsum præterea editionis Romanæ contextum aspiciamus, planissimè de angelo Raphaelæ sermonem hic esse intelligemus. Nam ubi noster textus, et Hebræus et Græci alii subdant: *Et missus est angelus Domini sanctus Raphael*, omittit hic Romana illa editio Raphaelis nomen, et tantum ait: *Et missus est curare duos illos*. Quis verò missus est? Nonne ille ipse qui nominatus antea fuerat, Raphael? Neque tamen editio Romana tacet à Deo etiam preces istas exauditas. Cùm enim ait missum Raphaelem, ut illos curaret, indicat eum à quo missus est, precibus illis annuisse, hæcque ideirò Raphaeli provinciam imposuisse.

Cæterum, tertium, id est, quod ad Tobiam præcectionis effectum verum pertinet: « Missus est angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos. » Hic admirabere, o lector, summam Dei bonitatem, si mente paululum agites et expendas, quis sit qui mittitur, à quo mittitur, ad quosnam mittitur, et ad quid. Mittitur angelica præstans et nobilis admodum

natura, mittitur à summo Deo ad tam viles abjectosque homines, ob rem adèò minutam et exilem. Quis etiamsi res vulgò nota videatur, non obstupescat? Obstupescerat cerè Deumque idcirò laudabat, et laudari ab omnibus optabat, D. Bernardus, cùm istud universè consideraret serm. 12, in Ps. *Qui habitat, ac diceret: « Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Consecratur Domino misericordie ejus, et mirabilia ejus filiis hominum. Consecratur, et dicant inter gentes, quoniam magnificavit Dominus facere cum eis. Domine, quid est homo, quia immutasti ei, aut quid apponis erga eum cor tuum? Apponis cor erga eum; geris pro eo sollicitudinem; curam illius habes. Denique ei mittis Unigenitum tuum; immittis Spiritum tuum; promittis etiam vultum tuum. Et ne quid in celestibus vacet ab operà sollicitudinis nostræ, beatos illos spiritus propter nos mittis in ministerium; custodiæ nostræ deputas; nostros jubes fieri pedagogos. Parùm est enim quòd facis angelos tuos spiritus, facis et angelos parvulorum. Denique angeli eorum semper vident faciem Patris, illos utique tam felices, et tuos ad nos, et nostros ad te angelos facis. Angelis suis mandavit de te. Mira dignatio et verè magna dilectio charitatis. Quis enim quibus, de quo, quid mandavit? Studiosè consideremus, fratres; diligenter commendemus memoriæ hoc tam grande mandatum. Quis enim mandavit? Is, cujus sunt angeli; cujus mandatis obtemperant; cujus obediunt voluntati. Nonne angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Nec cunctentur, quin etiam in manibus tollant te. Summa ergo majestas mandavit angelis; et angelis suis mandavit, illis utique sublimibus, tam beatis, tam proximis sibi coherentibus, tam familiariter adherentibus, et verè domesticis Dei. Mandavit de te. Tu quis es? Domine; quid est homo, quòd memor es ejus, aut filius hominis, quoniam reputas eum? quasi verò non sit homo putredo, et filius hominis vermis; sed quid putas mandavit de te? Numquid scripsit contra te amaritudines? Numquid ut contra folium, quod vento rapitur ostendant potentiam suam, et stipulam siccam persequantur? Numquid ut tollant impium, ne videat gloriam Dei? Mandandum istud est, non mandatum. Non recedas, ab adjutorio Altissimi; in protectione Dei celi commorare, ne de te illud quandoque mandetur. Quem*

enim protegerit Deus cœli, non de eo mandabit, sed pro eo. Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te, à tritico inter zizania, à grano inter paleas, à liliis inter spinas! Gratias ei, fratres, gratias ei pro nobis pariter et pro vobis. Sed si Deo tante corporum nostrorum curatio curæ; ut angelum, et angelum tam excellentem, mittat, quid pro animorum sanitate non faciet? Nam Optandum est, ut sit mens sana in corpore sano; Sed magis, ut sit mens, etiam sine corpore, sana. Ideòque rectè hic Glossa: « Mysticè, ait, per Raphaelem intelligi potest Dominus noster Jesus Christus, qui dicitur magni consilii Angelus, secundùm translationem 70 Isaie c. 9, et venit in mundum ad curandum in utroque sexu genus humanum. » In Græcis porrò dicuntur paulò signatius nonnulla: « Missus est Raphael, ut ambobus morderet, ipsius Tobit albugines abstergeret, et Saram à Raguelis filiam daret Tobie, filio Tobit, uxorem, et vinciret Asmodæum, malum demonium, quia ad Tobiam pertinere hæreditate illam accipere, » id est, Saram, quæ illi velut optima hæreditas debebatur, idque quia, ut ait Hebræus, Tobie jus erat propinquitatis, id est, propinquitatis jure illam sibi vindicare poterat; sed additur adhuc in Græcis: *Volentem potestatem domum reddidit Tobit, et Sara à cæcitate descendit*, estque sermo de illo tempore quò dùm ei uxore approbaret, in illam domus suæ partem primò exierat, ubi calamitas cæcitasque accepta fuerat.

QUÆSTIONCULA XV.

QUORODO SARÆ VIRI MORTU?

(Tob. cap. 5, v. 8, et cap. 6, v. 14.)

Hoc ait, cap. 6, 14, Tobias: *Audet, quia demonium occidit illos*. Id verò falsum minimè fuisse summa omnium consensus est, et textus ipse demonstrat. Nam ibidem, vers. 17, idcirò subdit angelus, in quos accipere soleat demon potestatem, et capite 8, versu 5, idem demon apprehenditur et religatur, deincepsque versu 18, tanquàm inimicus, qui Raguel persequeretur, excluditur, itemque, c. 12 versu 5, à Sarâ demonium compescitur, ne videlicet, quemadmodum septem alios, ita et Tobiam interimeret. Ideò enim et fossa fodiebatur, cap. 8, vers. 12; et omnium clarissimè c. 5, v. 8: *Asmodæus occiderat eos*. Sed quoniam eos mortis genere occidit? Venerabilis Beda in antea expositum caput, eos à dæmone ra-